ARTYKUŁY RECENZYJNE

Marta Tomczak

NOWE STUDIA O AZJI ŚRODKOWEJ I CHINACH

Lokalne i globalne perspektywy azjanistyczne: księga jubileuszowa dla Profesora Sławoja Szynkiewicza, pod redakcją Kamili Baranieckiej-Olszewskiej, Iwony Kabzińskiej i Oyungerel Tangad, Instytut Archeologii i Etnologii PAN i Polska Akademia Nauk, Warszawa 2018, ss. 319.

Kolejny polski badacz Azji, etnolog profesor Sławoj Szynkiewicz, dołączył do grona nestorów polskiej akademii i świętował niedawno 80. rocznicę urodzin.

Jubilat jest etnologiem i kontynuatorem polskiej tradycji studiów nad Mongolią, które współtworzyli Józef Kowalewski (1801–1878) – jeden z kluczowych twórców mongolistyki jako dyscypliny naukowej, jego uczeń Władysław Kotowicz (1872–1944) – mentor kolejnych pokoleń mongolistów oraz Witold Dynowski (1903–1986) – inicjator pierwszych polskich powojennych wypraw etnologicznych do Mongolii. Profesor Szynkiewicz, jako młody badacz i uczeń Dynowskiego, uczestniczył w tych wyprawach i nie tylko przyczynił się do głębszego zrozumienia systemów pokrewieństwa, ustroju rodowego oraz historyczno-kulturowych podstaw rodziny mongolskiej, publikując uznane na świecie prace naukowe w języku polskim, angielskim i francuskim, ale jednocześnie tworzył podstawy współczesnej polskiej etnologii, w latach powojennych bardzo polskocentrycznej, otwierając ją na Azję i zarażając młodych badaczy kierunkami od Azji Środkowej po Wietnam. Jest autorem wielu przełomowych dla polskiej etnologii prac teoretycznych. Współuczestniczył również w fundamentalnym dla dziedziny projekcie tłumaczenia i redagowania polskiego wydania pism Bronisława Malinowskiego (zob.

Argonauci Zachodniego Pacyfiku, 1986–7). A wierni czytelnicy „Azji –Pacyfiku” pewnie pamiętają, że Profesor również współzakładał czasopismo i redagował jego pierwszy tom.

Obchody jubileuszowe, które w intelektualną ucztę zamieniło kilka pokoleń przyjaciół i współpracowników profesora Szynkiewicza, w roku 2018 objęły między innymi wiosenną wystawę zdjęć Profesora zatytułowaną *Pamięć stepowej przeszłości. Mongolia wieku XX*, otwartą w Muzeum Azji i Pacyfiku, czerwcową konferencję w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN dedykowaną Profesorowi czy publikację książki jubileuszowej zatytułowanej *Lokalne i globalne perspektywy azjanistyczne: księga jubileuszowa dla Profesora Sławoja Szynkiewicza*, wydanej wspólnie przez wspomniany Instytut, w którym Profesor pracował 40 lat, oraz Polską Akademię Nauk.

Na tom składa się 21 prac autorstwa w większości kilku pokoleń polskich badaczy Azji, etnologów, antropologów, mongolistów i sinologów, tych od dekad zaprzyjaźnionych z Profesorem, tych głęboko czerpiących z jego dorobku naukowego i tych kontynuujących jego pracę. Znajdziemy w nim testy o teoretycznym zacięciu, takie jak rozważania Zbigniewa Jasiewicza o tożsamości dyscypliny, jaką jest etnologia, prace dotyczące rozważań na temat terminologii, którą posługują się etnolodzy, między innymi uwagi Marka Gawędzkiego o wyższości terminu Azja Środkowa nad terminem Azja Centralna (które natychmiast skłoniły autorkę tej noty do uważniejszego stosowania obu nazw), czy prace etnologiczne z badań terenowych w Mongolii, Kirgistanie i Kazachstanie. Na szczególną uwagę, obok prac na temat szamanizmu czy buddyzmu, zasługuje tekst jednej z redaktorek, Oyungerel Tangad, na temat polskich ekspedycji etnologicznych w Mongolii. Autorka przybliży w nim historię badań i wkład w nie polskich etnologów, umieszczając w kontekście także osiągnięcia naukowe profesora Szynkiewicza oraz problemy przekładu mongolskiej wizji świata na język obcy w pracy naukowej i podczas zbierania materiałów w terenie.

Troje jeszcze aktywnych zawodowo współtowarzyszy wypraw Profesora do Mongolii, organizowanych w latach 1965–1980 przez profesora Dynowskiego – Lech Mróz, Jerzy Wasilewski i Iwona Kabzińska – włożyło autorską (a Iwona Kabzińska także redakcyjną) cegiełkę w powstanie książki jubileuszowej. W tomie można przeczytać ich prace odpowiednio na temat kirgiskich wierzeń, jakie kryją się za zjawiskami lawin kamiennych, rozważań terminologicznych dotyczących użycia słowa *Cyganie* w stosunku do pewnych grup nomadów azjatyckich oraz gier mongolskich.

W tomie znalazły się także dwie prace obcojęzyczne, pierwsza po rosyjsku, o przynależności plemiennej, geograficznej i narodowej w Azji Środkowej badacza z Moskwy, Anatolija Chazanowa, druga anglojęzyczna, autorstwa Ayura

Zhanaeva z Uniwersytetu Warszawskiego, o zjawisku pokrewieństwa i przynależności w kulturze Buriatów i Mongołów.

Pamięć o badaniach profesora Szynkiewicza w Chinach uhonorowana została również trzema pracami badacza Państwa Środka: politologiczną pracą Katarzyny Golik na temat wpływu reformy edukacji w ChRL na etniczne treści w programach edukacyjnych w szkołach Mongolii Wewnętrznej; przeglądową pracą Bogdana Zemanka na temat prawnej i politycznej sytuacji Aborygenów tajwańskich w ostatnich czterech wiekach wyspy, obfitych w kolonialne najazdy zarówno europejskie, jak i chińskie czy japońskie, oraz pierwszą w polskim piśmiennictwie próbą uporządkowania nieprostego zagadnienia współczesnej tożsamości chińskiej autorstwa Krzysztofa Gawlikowskiego, który porusza ważne kwestie, a jednocześnie pozostawia w czytelniku poczucie niedosytu i chęć dalszego zgłębnienia tematu.

Księga została wydrukowana wyjątkowo małą czcionką, a mimo to – jak piszą redaktorki we wstępie – nie wszystkie nadesłane teksty udało się wydać! Znany z naukowej drobiazgowości i tendencji do syntezy profesor Gawlikowski żartuje nawet, że redaktorki przyjęły do druku zaledwie wstęp do jego pracy, odsyłając główny zrąb tekstu z przeprosinami, że z powodu zupełnego braku miejsca w tomie muszą dokonać cięć (zainteresowanych odsyłam do fragmentu studium Gawlikowskiego na ten temat w niniejszym tomie „Azji–Pacyfiku”).

Być może właśnie z powodu braku miejsca w tomie zabrakło not biograficznych autorów i indeksu. Najpewniej środowisko autorów – cenionych mongolistów, sinologów i badaczy Azji Środkowej – jest sobie nawzajem, a co najważniejsze Jubilatowi znane. Jednak księgi jubileuszowe, zwłaszcza te o ciekawej tematyce, mają szansę trafić i do czytelników badających inne, acz spokrewnione dziedziny, warto więc zamieszczać noty. Prawdą jest również, że niełatwo uwspólnić indeks przy rozbieżnych tematach, niemniej pomaga on w korzystaniu z tomu prac zebranych i jego brak w tym tomie jest odczuwalny.

Niezbyt satysfakcjonujący jest tytuł tomu, a zwłaszcza użycie dość nieszczęsnego i archaicznego przymiotnika azjanistyczny. Powody zastosowania terminu, który miał połączyć tak odległe kulturowo i geograficznie rejony badań, jak Kirgistan i Tajwan, nie usprawiedliwiają niepotrzebnego mnożenia niespójnych terminów naukowych. Technicznie termin azjanistyczny mógłby się odnosić do gałęzi nauki zwanej azjanistyką. Niemniej w tradycji nauki polskiej pojawia się raczej równie nieszczęsny termin azjatystyka, jak czasami nazywa się badania w Katedrze Studiów Azjatyckich na UAM, od której derywatem powinien być raczej przymiotnik azjatystyczny. A ponieważ mówiłby on o swoim przedmiocie badań tyle, co orientalistyczny, wydaje się pojęciem całkiem redundantnym.

Te drobne techniczne uwagi bibliofilki oraz kilka literówek nie zmieniają faktu, że księga jubileuszowa przygotowana przez koleżanki i kolegów po fachu profesora

Szynkiewicza jako element celebracji pięknej rocznicy i wielu dekad znamienitej pracy naukowej jest pozycją naukową, po którą warto sięgnąć.

Wydanie cieszy także oko, gdyż okładkę, wewnątrz i dołączoną do tomu zakładkę zdobią figlarne rysunki autorstwa Danaadzawa Tangada, wieloletniego tłumacza i współpracownika polskich badaczy Mongolii, przedstawiające na przykład Profesora z fajką, wiodącego karawanę wielbłądów. To kolejny dowód (na końcu tomu zamieszczona została także niekończąca się *tabula gratulatoria*) na to, jak szanowany i lubiany wśród współpracowników jest profesor Sławoj Szynkiewicz, spoglądający na czytelników z fajką, swoim od lat nieodłącznym atrybutem, także z pięknego portretu zamieszczonego na początku tomu. Polecam tę pozycję nie tylko osobom zainteresowanym stanem polskiej etnologii i badaniami nad Azją Środkową i Wschodnią, ale również tym, którzy poszukują inspiracji do badań przekraczających nie tylko granice geograficzne, ale i granice dyscyplin naukowych.